

Gärningsmannen ringas in med analys

TEXT: LOTTA ERIKSSON FOTO: BENNY WILHELMSON

Kunskapen kanske i sig inte är ny. Det är rätt troligt att en gärningsman begår brott, framför allt upprepade brott, i sin relativa geografiska närhet. Det nya är att det nu finns verktyg för att göra trovärdiga analyser över var gärningsmannen kan bo eller arbeta. Det gör det enklare för utredarna att ringa in honom eller henne...

Polismyndigheten i Stockholms län kan stoltsera över att ha landets enda geografiska analytiker. Han finns i Södertörns polismästardistrikt och heter *Jonas*, "Jocke", *Hildeby*.

– Geografiska analyser kan effektivisera utredningsarbetet. En geografisk analys pekar inte ut en specifik adress utan ska ses som ett utredningsverktyg för att göra korrekta prioriteringar, till exempel vilket område vi ska prioritera i en spaning eller om vi har flera misstänkta i ett ärende, säger han.

En geografisk analys kan antingen göras genom manuella metoder eller genom en datamjukvara, Rigel, som utvecklats av en före detta polis i Kanada och som bygger på en algoritm (en lösning på ett matematiskt problem). Utifrån vetskapen om att en gärningsman ofta rör sig inom ett visst

område kan analytikern räkna ut sannolikheten för var gärningsmannen har sin utgångspunkt (bostad, arbete, före detta flickväns adress etc) eller vilken misstänkt som är mest intressant.

Det är nämligen troligt, enligt forskningen, att gärningsmannen begår brott på lagom distans från bostaden, inom gärningsmannens så kallade *awareness space* dock inte inom hans buffertzon, som ligger närmast och som är "tryggast".

Det första som måste göras är att identifiera en serie brott och länka ihop dem i en länkanalys. Metoden kalkylerar sedan ut den sannolika förankringspunkten ▶

(*anchor point*), området som personen använder för att hitta sina offer eller objekt i (*hunting area*) och specificerar den troliga ytan inom vilken man med 70 procents säkerhet hittar gärningsmannen (*hit score area*).

– Självva mjukvaran är inte det enda verktyget, utan man kan också använda flera manuella tekniker för att få fram likartade resultat. Skillnaden är att det tar ett par timmar med datasystemet och kanske ett par dagar om man väljer någon av de manuella metoderna, förklarar Jocke Hildeby.

Fler brott = större säkerhet

När olika brott har länkats ihop i ett område, lägger Jocke in de olika brottsplatserna i systemet.

– Ju fler brott desto större säkerhet att vi träffar rätt, förklarar han.

Finns det en eller flera misstänkta läggs även deras adresser vid tiden för brottet in i systemet. Datorn gör sedan en kalkyl, en geografisk profil.

På kartbilderna skapas områden och dessa överlappar varandra på olika platser. Ett rött område visar var gärningsmannen med hög sannolikhet har sin så kallade *anchor point*.

På det sättet kan utredaren se vilken gärningsman som bör prioriteras eller inom vilket område en gärningsman kan bo, vilket kan föranleda exempelvis dörrknackning och spaning.

– Sedan kontrolleras statistiken för att få fram den så kallade *hunting area* kring de olika brottsplatserna, beskriver Jocke och fortsätter:

– Allt som oftast är det en gärningsman som påverkar skeendet även om det är en grupp som utfört brottet. Det är i så fall ledaren vi hittar genom analysen.

Resultat ger kunskap

Jocke Hildeby arbetar vid KUT-gruppen i Södertörn. Där använder han sig av geografiska analyser kontinuerligt. Dels testar han metodiken i gamla fall, dels använder han den i nya ärenden.

Eftersom han vill ha ett så brett material som möjligt har han även tagit emot ärenden från andra delar av landet. Sina lärdomar och erfarenheter sprider han vidare.

– Det har inte gjorts så många geografiska analyser i Europa tidigare. Det är bara England och nu Holland och Sverige som använder metoden än så länge.

– Därför är beteendevetarna i USA och Kanada intresserade av att veta hur de geografiska analyserna faller ut i Europa. Vi har ju en helt annan bebyggelse här med en annorlunda stadsbild och det är angeläget att veta hur det påverkar analyserna, konstaterar Jocke.

Jocke Hildeby

– I USA är invånarna till exempel mer mobila medan 70 procent av flyttlassen i Sverige går inom den egna kommunen. Det påverkar förmodligen även gärningsmannens mönster och är sannolikt en fördel för oss inom polisen, säger han.

Utbildning i USA

Jockes intresse för det beteendevetenskapliga väcktes i och med att han blev ViCLAS-koordinator. (ViCLAS är en databas med analysprogram som länkar ihop grova våldsbrott).

– Jag brukar genomföra olika utbildningar och tar bland annat utredarna här i distriktet med på studiebesök på rikskrim. Vid något tillfälle för ett par år sedan fick vi se ett bildspel om Rigel-mjukvaran, berättar Jocke.

Han blev snabbt nyfiken på geografiska analyser och fick därför låna med sig en bok om hur gärningsmän förhåller och rör sig geografiskt.

– Eftersom jag har suttit mycket i kommunikationscentralen här vet jag hur jag har tänkt när det hänt något. Hur har gärningsmannen rört sig, hur ser flyktvägen ut, var ska vi sätta spärrarna?

Jockes intresse har lett honom – via ett studiebesök i Kanada hos två geografiska profilerare och en två veckor lång utbildning i USA – till att han under den gångna hösten fått låna in mjukvaran, Rigel, som numera dessutom leasas av Södertörns polismästardistrikt.

Jocke Hildeby understryker vikten av att ha en ledning som ligger i framkant. Han är tacksam över att han fått gå utbildningen och att han nu får använda sina nyvunna kunskaper i arbetet.

Polismästardistriktet har stått för Jockes resekostnader (även om han inte fick traktamente under utbildningstiden) och i

gengäld har han genomfört föreläsningar om geografisk analys för mellan 600 och 1000 poliser och civilanställda i hela landet. Det är också bland de anställda han har mött det absolut största intresset.

Nu hoppas han på att få fler anskollegor; han tror att en optimal lösning vore om polismyndigheten hade tre geografiska analytiker; en i de norra länsdelarna, en i de södra och en i city.

– Det här handlar om ett tankesätt. Därför behöver man inte nödvändigtvis vara polis för att hantera metoden. I USA har många kriminologer utbildats till geografiska analytiker, berättar han. Rent generellt tycker han att beteendevetenskap behandlas svärmoderligt i Sverige.

– I USA och Kanada finns det beteendevetandecentrum där gärningsmannaprofilerare, hotbildsanalytiker, rättspsykiatriker och andra finns samlade under ett tak. Det är en fördel för polisen.

Jocke Hildeby ser alltså stora potentialer med geografiska analyser. En vidareutveckling av analyserna är geografisk profilering, något som kräver ett års utbildning.

Personliga brev, inte lappar

– Eftersom den typen av profilering påminner om det som gärningsmannaprofilgruppen arbetar med skulle eventuella geografiska profilerare snarare höra hemma på rikskrim än i myndighetens polismästardistrikt. De jobbar med andra former av brott, framför allt grova våldsoch sexualbrott. Det får inte vi geografiska analytiker göra utan i de fallen kan vi bara bidra med åsikter, säger han.

En konsekvens av den nya metodiken är att Södertörnspolisen har slutat sätta upp lappar där vittnen uppmanas att ta kontakt med polisen om de bevittnat något i ärenden med grova brott.

– Eftersom vi inte har några speciellt goda erfarenheter av att sätta upp lappar i närområdet, går vi i stället ut med ett personligt brev i området där gärningsmannen sannolikt rör sig eller där brottet begicks.

– Vi berättar att vi behöver hjälp med vissa iakttagelser och lämnar telefonnummer, där det åtminstone alltid finns en telefonsvarare. Vi kan åka ut med 500 brev och lägga i brevlådor och sedan börjar telefonen att ringa. Brevtaktiken har bidragit oerhört mycket i åtminstone två fall, konstaterar han.

– Geografisk analys är egentligen inte något nytt, jag vet att många utredare har tänkt i de här termerna innan men inte haft terminologin för det.

– Förhoppningsvis kan jag bidra med mina kunskaper, avslutar Jocke Hildeby, vår enda geografiska analytiker. ■■■